

## בדין לשמה בסוכה

סוכה דף ט, תנן סוכה ישנה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואיזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום, אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה. וכתב רש"י בד"ה ב"ש פוסלין דבעו סוכה לשמה וזו סתם נעשית ואילו תוך שלשים לחג היה כיוון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה לשם חג הוא עושה, אבל קודם שלשים סתמא לאו לחג.

ויש לחקור האם הוי הדין הכללי של "סתמא לשמה" או דרש"י מתכוון דזאת המציאות — דבתוך ל' אדם שעושה סוכה מחשבתו לשם חג.

ולכאורה יש להוכיח מפשטות דברי רש"י דתוך שלשים הוי הדין הכללי בקרבנות של "סתמא — לשמה". וכן כתב במהר"ץ חיות כאן, נ"ב כונת רש"י כמו דאמרינן פ"ק דזבחים ג' ע"ב דגביה זבחים סתמא כשר משום "דסתמא לשמה" קאי ה"נ תוך שלשים יום כשרה הסוכה כיון דשואלים בהל' החג שלשים יום, עומדת בסתם לשם מצוה.

וכמו כן משמע מקושית החכמת שלמה בש"ע או"ח סי' תרל"ו סי' א' וז"ל הנה גרסינן במשנה דסוכה, סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין איזהו סוכה ישנה כל שעשאה וכו'. והנה מזה תמוה לי על הש"ס פ"ק דזבחים דקאמר שם א"ל רבינא לר"פ לא הוי באורתן בתחומא דרמי רבא מילי מעליותא וכו'. מהו מילי מעליותא תנן כל הזבחים שנובחו שלא לשמה, טעמא דשלא לשמה הא סתמא כשרים ועלו לבעלים לשם חובה, אלמא סתמא נמי כלשמה דמי, ורמינהו כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול וסתמא נמי פסול, ומשני זבחים בסתם לשמו עומדים אשה סתמא לאו לגירושין עומדת. וקשה מה חידש לנו רבא ומה מילי מעליותא הרי זו משנה מפורשת כאן חילוק זה דהיכי דסתמא לשמו קאי לא בעינן פירש, והיכי דסתמא לאו לשמה בעינן לשמה, דהרי ב"ש בסוכה בעינן לשמה כדיליף מ"לך" ואעפ"כ מחלק דתוך ל' דהוי סתמא לשם חג א"צ לפרש לשמו וקודם שלשים דהוי סתמא לאו לשמה בעינן שיפרש לשמו, א"כ מפורש במשנה ואף ב"ה לא פליגי רק מטעם אחר דס"ל דלא בעינן כלל לשמה בסוכה אבל להך חילוקא מודים, וא"כ מוכח להדיא הך חילוקא דהיכי דסתמא עומד לשמה הוי סתמא כלשמו דמי והיכי דסתמא אינו עומד לכך הוי סתמא לאו כלשמו, וצ"ע, עכ"ל החכמת שלמה.

והנה בגמ' בזבחים ב, איתא, הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה אלמא סתמא נמי כלשמן דמי, ורמינהו כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול וסתמא נמי פסול, ומשני, שני זבחים בסתם לשמה עומדין אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת עכ"ל הגמ'.

והגר"ח ז"ל הקשה מהי בכלל קושית הגמ' מגיטין, שהרי אין דין שצריכים שחיטה לשם הקרבן שלא מצינו מקור לדין זה בשום מקום, וישנה רק הלכה שאם שחט לשם קרבן אחר השחיטה פסולה או לשם מחשבת פסול או הקרבן נפסל משא"כ בגט דיש דין חיובי שצריכים לכתוב גט ל"שמה" ולכן לא אמרינן סתמא לשמה, ותיירץ הגר"ח שזה גופא כונת הגמ' בתירוצא אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת ולכן לא אמרינן "סתמא" כיון דיש דין חיובי של לשמה בגט ורק בקרבן שאין דין חיובי של לשמה לכן אמרינן סתם זבחים לשמה, ועיי' בחידושי הגר"ז על הרמב"ם מעשה"ק פ"ד הלי"א שג"כ הכריע כדברי הגר"ח שבקדשים אפילו אמר במפורש שלא לשמה לא נפסל הקרבן כל זמן שלא חשב מחשבת פסול, משא"כ דאם אמר במפורש בזמן בנית הסוכה שבונה שלא לשם חג אפילו בתוך ל' הסוכה פסולה וכן כתב בחזו"א או"ח סי' ק"נ, עיי"ש. ולפי"ז יוצא שאצלנו בסוכה זה לא הדין הכללי של קדשים סתמא לשמה, אלא צ"ל דרש"י מתכוין למציאות דתוך ל' שאדם בונה סוכה אמרינן שמחשבתו לשם מצות סוכה.

ואפשר להוסיף דמתי נאמר דין "סתמא" דדוקא בקרבן דהחפצא מצד עצמו יש בו קדושה שהרי הקדישו או אמרינן "סתמא" משא"כ בסוכה מצד עצמה אין בסוכה שום קדושה, אלא שע"י מעשיו רוצה ליצור קדושה או צריך מחשבה בפועל, ולא מהני "סתמא". והנה בגמ' איתא מ"ט דב"ש דאמר קרא חג הסוכות שבעת ימים לה' סוכה העשויה לשם חג בעינן, וב"ה הוא מיבעיא ליה לכדרב ששת דאמר רב ששת משום ר' ע"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא ר' יהודה בן בתירא אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה'.

ויש לחקור האם כונת הגמ' שחל ממש קדושה בחפצא של סוכה כמו בחגיגה או דלמא דילפינן מחגיגה רק שכשם שאסור להנות מחגיגה כך אסור להנות מסוכה. וברש"י בד"ה על החגיגה, שלמי חגיגה שם שמים חל עליהם לאוסרן עד לאחר הקטרת אימורין דזכי בהו בתר הכי משולחן גבוה כעבד הנוטל פרס.

ולכא"ו דברי רש"י אינם מובנים כדי צרכם דלמה לרש"י להזכיר שמותר לאחר הקטרה הרי דנין אנו כאן על זה שסוכה אסור בהנאה כשם שחגיגה אסור בהנאה וא"כ מה נוגע לנו כעת הדין שלאחר הקטרת אימורין מותר באכילה, ועוד דהרי ההלכה דזריקת הדם מתירה את האכילה ולכן בנשפך הדם לפני זריקה אסור באכילה אבל בהקטרת אימורין אינה מתרת שהרי אם נאבדו האימורין מותר באכילה לאחר זריקה ורק הוי דין לכתחילה דקודם צריכין הקטרת אימורין וכדברי הגמ' בפסחים נט': דתניא יכול נטמאו האימורין או שאבדו לא יהיו כהנים זכאין בחזה ושוק תלמוד לומר יהיה החזה לאהרן ולבניו מכל מקום. וא"כ למה הזכיר רש"י שם שמים חל עליהן עד לאחר הקטרת אימורין הרי זה רק דין לכתחילה, היה לו לרש"י להזכיר שזריקת הדם מתרת.

ונראה לבאר דרש"י התקשה מהי בכלל ההשואה בין סוכה לחגיגה דהרי בחגיגה האיסור הנאה נובע מקדושת הקרבן וזה ברור דקדושה כזאת אין בסוכה ולכן פירש רש"י דבקדשים מלבד האיסור הנאה הנובע מקדושת הקרבן יש איסור מיוחד הנובע מחלות שם שמים על

הקרבן ודין זה קיים כל זמן שלא נעשית מצותו, דהרי איסור הנאה מחמת קדושת הקרבן נפקע ע"י זריקת הדם, ואעפ"כ אסור באכילה מחמת האיסור של "שם שמים" שלא נגמרה מצותו של הקטרת האימורין ולכן הדין שבנאבדו האימורין נמצא דנגמרה מצותו ולכן מותר באכילה וזהו כונת רש"י שנתר רק בהקטרת האימורין, דהרי אין להשוות סוכה לקרבן לפני זריקה, שהרי בקרבן יש קדושה אלא כל השוואה היא לקרבן אחר זריקה ולפני הקטרה שהרי אין איסור קדושה מחמת הקרבן וכדביארנו דבנאבדו האימורין מותר באכילה.

ורק האסור "שם שמים" נשאר כל זמן שלא נעשית מצותו וה"ה בסוכה כל זמן שלא נגמרה מצותו אסור בהנאה. וכן משמע מרש"י לקמן דף לו, ע"ב בד"ה אסור להריח בו דגמרינן מסוכה דילפינן בפרק קמא דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסור בהנאה כל שבועה, הואיל והוקצו למצותו עכ"ל, משמע שהוקצו למצותו זה הסיבה שאסור בהנאה. ממילא שייך לדמות הדס לסוכה (דאם היינו אומרים שבסוכה יש קדושה בחפץ וזה ילפינן מחגיגה דזה שיש קדושה בחפץ זה גורם לאסור בהנאה א"כ מה הדמיון להדס דהרי שם זה פשוט שאין קדושה בחפץ אלא ע"כ כדביארנו).

אמנם האבני נזר באו"ח ח"א סי' י"ח אות י"ב כתב ותדע דבעי טויה לשמה אף דתשמישי מצוה נזקין. אי משם הא לא אריא דתשמישי מצוה אין נזקין אלא לאחר זמן מצוותו. אבל בשעת מצוותו נוהגים בהם קדושה וזה נלמד מסוכה דחל שם שמים עליהם. והא דדין בכל המצות עכ"ל.

חזינן דשיטת האבני נזר דיש קדושה בעצם הסוכה.

ויש להקשות מהגמ' לקמן לו, ע"ב ואמר רבה הדס של מצוה אסור להריח בו, אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה. ולדברי האבני נזר דיש קדושה בחפצא של הסוכה ולפי לימוד הגמ' כ"כ בהדס, מנין לנו חילוק זה כי אקצייה מריחא וכו' הרי יש קדושה בחפץ ממילא החפץ הזה כולו אסור באיזו הנאה שהיא ומה שייך בכלל לחלק בין הנאת ריח להנאת אכילה ודברי האבני נזר צע"ג.

וכמ"ש לעיל מפורש בדברי הר"ן בסנהדרין מה, ע"ב וז"ל, אלא מצוה בעלמא היא לחבוב המצות, שתהא עשייתה לשמה, שהרי אף במצות שאין בהם משום קדושה, כגון ציצית וסוכה, אמרינן דבעינן בהן עשייה לשמה, וודאי שאינו משום קדושה, שהרי אף לאחר שעשה בהן את המצוה אין בהן משום קדושה כדאמרינן תשמישי מצוה נזקין אלא מצוה בעלמא הוא עכ"ל. נמצא דהר"ן סובר דכל תשמישי מצוה אין קדושה בעצם החפצא. וכמ"כ לכאורה משמע מדברי בעל העיטור הל' ציצית שער א' חלק ב' דסובר שציצית צריכים טויה לשמה, ואעפ"כ כתב ומסתברא דאי טואו אינו ישראל ושזרו ישראל לשמה כשר והקשה הרא"ש בסוף הל' ציצית שזה מעוות לא יוכל לתקן ופסולין משום שנטו שלא לשמה, ואין מועיל להם או שזרזן לשמה, וכן בעור של תפילין אם עבדו שלא לשמה ואח"כ גררן והחליקו לשמה אינו מועיל להכשירו כי כבר נפסל בעבוד שלא לשמה, והה"נ בטווית חוטי ציצית. ואותה קושיא יש להקשות על תוס' בד"ה סוכה ישנה ב"ה מכשירין וז"ל בירושלמי תני צריך לחדש בה דבר.

ועי' באוצר הגאונים כאן דהביא בשם ר' יהודאי גאון ורב נטרונאי גאון שצריך לחדש בה דבר הוי לעיכובא והוי דין תורה וכן משמע מפשטות לשון הטור או"ח סי' תרל"ז סוכה ישנה שנעשית קודם לחג שלשים יום כשרה ובלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה עכ"ל משמע דאם לא חידש בה דבר פסולה. וכן הסכים הב"י בטור דהוי לעיכובא. והנה בספרי בפרשת ראה תניא תעשה לך פרט לסוכה ישנה מיכן אתה אומר הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על קנן פסולה.

(נמצא דהספרי פוסל סוכה ישנה מדין תעשה ולא מן העשוי צריך להגביה כל אחד כדכתב רש"י לקמן דף יא, ע"א בד"ה ויתבי. ומיהו נענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו וכאן בסוכה ישנה אין אפילו מ"ד אחד דסובר דצריך לחדש בה דבר הולך על כל אחד ואחד).

ולכאורה צ"ב האם הספרי וכמ"כ הגאונים הנ"ל והטור וב"י פוסקין כב"ש. וכבר שאלו קושיא זאת את הרדב"ז בח"ו סי' נ"ז והשיב להם וז"ל גרסינן בירושלמי עלה דמתניתין תני צריך שיחדש בה דבר וכמה, חבריא אמרי טפח ור' יוסי אמר כל שהוא וכו'. וכבר ידעת דאיכא דוכתא דצריך הוי לעיכובא ואיכא דוכתא דלא הוי לעיכובא אלא למצוה מן המובחר וזה דעת הר"ן וז"ל. אבל לשון הטור משמע לעיכובא כאשר כתבת, וכן נראה שהיה דעת הרא"ש.

ולאו למימרא דפסקו כב"ש אלא כב"ה והאי ירושלמי אליבא דב"ה אתי וה"פ דמתניתין, איוזו היא סוכה ישנה כל שעשאה שלשים יום קודם לחג. אכן אם עשאה לשם החג אפילו בתחילת השנה כשרה. איוזו היא סוכה ישנה שנחלקו בה ב"ש וב"ה כל שעשאה שלשים יום קודם לחג, כלומר בתוך שלשים לחג, דב"ש ס"ל סוכה לשם חג בעינן אפילו שעשאה בתוך שלשים יום. וב"ה ס"ל כיון דקיי"ל שואלין ודורשין שלשים יום קודם לחג בהלכות החג. סתם עשיית סוכה בתוך שלשים לשם חג הוא. אבל קודם שלשים אפילו ב"ה מודה שהיא פסולה ועלה תני בירושלמי צריך לחדש בה דבר, ולפי שיטה זו ע"כ האי צריך הוי לעיכובא והוא שכתב בטור ובלבד שיחדש בה דבר. ואפשר דאפילו ב"ש מודה דאם חידש בה דבר כשרה. וזהו השינה הטור לשון המשנה וכתב סוכה ישנה שנעשית מקודם לחג שלשים יום כלומר קודם השלשים יום של החג.

א"נ איכא לפרושי מתניתין אי זו היא סוכה ישנה שנחלקו בה ב"ש וב"ה כל שנעשית ביום שלשים יום קודם לחג ממש דקודם שלשים מודים ב"ה לב"ש ובתוך שלשים מודים ב"ש לב"ה. לא נחלקו אלא ביום שלשים ממש דמר משוי ליה כלפני שלשים ומר משוי ליה כלאחר ל' ולכל הפירושים לפי שיטה זו מודים ב"ה דמתחלת השנה פסולה אם לא חידש בה דבר, עי"ש.

ולכאורה אם הוי דין לעיכובא א"כ איך מהני לחדש בה דבר אפילו מקצת ועי' כך לעשות דין לשמה על כל הסוכה וכלשון הרא"ש בקושייתו על בעל העיטור שזה מעוות לא יוכל לתקן.

ונראה לתרץ, דבשלמא בתפילין שהלשמה הוא דין בחפצא פירוש הדבר שחל קדושה בעצם החפצא לכן צריך לשמה מתחילת העיבוד ועד הסוף, אבל בציצית וסוכה שאין דין

לשמה אלא הוי דין בעשייה וכלשון הר"ן אלא מצוה בעלמא הוא לחבוב המצות, אפשר לומר שאם עשה דבר אחד כגון בסוכה הויזי מקצת סכך אחד וכיון לשמה כבר נחשבת כל העשייה לשמה וה"ה בציצית דאעפ"י שצריכים טוויה לשמה בכל זאת אם טוו ע"י אינו ישראל ושורו ישראל לשמה כתב בעל העיטור שכשר כיון שאין דין שצריך ציצית לשמה אלא הוי דין בעשייה לשם חיבוב ומצוה בעלמא לכן אם שורו ישראל לשמה אעפ"י שלא נטוו לשמה כשר. משא"כ תפילין דהוי דין בעצם החפצא דחל קדושה צריכין לשמה מתחילת העיבוד ועד העשייה ומובנים שפיר דברי בעל העיטור.

א"כ לפ"ז משמע משיטות הראשונים דלא הוי קדושה בעצם החפצא בסוכה וא"כ מובן הגמ' לקמן דף לו, ע"ב כיון דמה דאסור בהנאה ביארנו לעיל בארוכה דהוא משום קיום המצוה שבחפץ ורק כל זמן שלא נעשית מצותו אסור להנות מהחפץ. ולכן אפשר לומר דבשלמא מהדס אסור רק להריח שהרי עיקר הנאתו לריח וכשמקצהו למצוה ליאסר לו בהנאה אחרת מריחו מקצהו, שהרי הוא עיקר הנאתו לאכילה הוא, וכשמקצהו למצוה מן הסתם לאכילה הוא מקצהו ולא לריח.

המשנה ברורה בסימן תרל"ו מביא בשם החיי אדם להלכה דסוכה העומדת משנה לשנה אף דמתחילה עשאה לשם חג כיון שעבר החג בטלה העשיה וצריך שוב לחדש בה דבר לשם חג. וכמש"כ במג"א רס"י תרל"ח לענין איסור עצי סוכה דאינה אסורה עד שישב בה בחג אע"ג דכבר ישב בה בשנה שעברה. מ"מ כשעבר החג בטלה קדושתה.

ונבאר מקצת את דין איסור הנאה מעצי סוכה. ידועה מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, דהרא"ש סבר דרק עצי סוכה אסורין בהנאה ולא דפנות הסוכה והרמב"ם סובר דאף דפנות הסוכה אסורות בהנאה כדין סכך הסוכה דאסור בהנאה ומסתימת לשון הר"מ משמע דהוי דין אחד מהתורה לעצי דפנות הסוכה ודלא כמפרשים שדפנות הסוכה אסורות רק מדרבנן. הגר"ח על הרמב"ם פ"ו הל"ט"ו כתב וז"ל: ולדידן קי"ל דפנות לאו סכך נינהו וגם חמתה מרובה מצילתה מחמת דפנות כשרה משום דלא חייל בהו דין סוכה, ורק הסכך לבד הוא דחלה עליו ונתקיים ביה דין סוכה אכן כ"ז הוא רק בדינים הנוגעים לפסולה והכשרא דסוכה דהם בגוף החפצא של הסוכה והא זה נוגע רק בסכך, ולא בדפנות כיון שהדפנות אינן בכלל סוכה. משא"כ בזה ועצי סוכה נאסרין דילפינן לה מקרא דחג הסוכות ס"ל להר"מ, דאין זה תלוי בעצם הסוכה, ושיהיה גז"כ דסוכה אסור להנות ממנה כי אם דדין זה נאמר על מצות סוכה דכל דמקיימא ביה מצות סוכה אסור להנות ממנו ודין מצוה שבה שאסור להנות ממנה, וע"כ כיון דילפינן גם לדפנות מקרא דבסוכות ובלא דפנות לא מתכשרא א"כ ממילא דגם דפנות איכללו במצות הסוכה אע"ג דאינהו לאו שמא דסוכה בהו. מ"מ כך הוא מצותה דלשם סוכה שעל הסיכוך בעינן גם דפנות ולהכי הוא שפסק הר"מ דגם עצי דפנות הסוכה נאסרין. עכ"ל.

ואפשר להוסיף את דברי הגר"ח ליסוד שאמרנו לעיל שהסיבה שאוסרת את עצי הסוכה לא הוי הקדושה שבעצים אלא כדביארנו לעיל דכל זמן שלא נגמרה מצותו אסור בהנאה וזה דילפינן מחגיגה, א"כ כשעבר חג הסוכות בטלה הקדושה שגורמת איסור הנאה כיון שנגמרה מצותו, וזה מה שכתב המג"א דאינה אסורה עד שישב בה בחג אע"ג דכבר ישב

בה בשנה שעברה מ"מ כשעבר החג בטלה הקדושה, אבל זה ודאי שלא בטלה גוף עשיית הסוכה כיון שהדין שצריך לעשות לכתחילה לשם מצות סוכה ודאי שאם מתחילה עשאה לשם חג שוב לא בטלה עשייתה ממנה לעולם אף אם עומדת משנה לשנה ואין צריך לחדש בה שום דבר, וא"כ דברי הח"א צ"ע וכן דמיון המשנה ברורה לדין המג"א צ"ע.

ואכן המראה פנים על הירושלמי כתב כן להדיא בפסחים פ"ב הל"ד וז"ל: וא"כ אם עשאה לשם פסח אפילו מתחילת השנה וה"נ בסוכה דאם עשאה לשם חג דאמרינן לדברי הכל כשרה, והיינו שא"צ לחדש בה דבר וזוהי כונת התוס' בסוכה דף ט, ע"א שהביאו להא דהכא וסיימו נמי להא דמצה כלומר אע"ג דקאמר בירושלמי צריך לחדש וכו' היינו בשלא עשאה לשם חג ולב"ה. אבל בשעשאה לשם חג דלדברי הכל כשרה אז אין צריך לחדש כלום ונלמד זה ממצה שעשאה לשם פסח הוא דבעינן ולא שייך בה חידוש וה"ה נמי בסוכה דבכה"ג א"צ חידוש, והסבר דבריו כדביארנו לעיל, ע"כ.